

Frysk. Dúdlik yn byld!

Taalnota Frysk

Gemeente Leeuwarden

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Visie op het Fries in de gemeente Leeuwarden	5
3. Wettelijke kaders en randvoorwaarden	6
4. Het gebruik van het Fries in het dagelijks leven	7
5. Fries in de gemeentelijke organisatie	8
6. Fries in de communicatie met inwoners	9
7. Fries in de openbare ruimte	10
8. Fries in het onderwijs	12
9. Fries in Kunst en Cultuur	14
10. Samenvatting: wat doet Leeuwarden al aan het Fries?	16
11. Extra activiteiten de komende jaren	17
12. Uitvoeringsmogelijkheden	18

1. Inleiding

De gemeente Leeuwarden is een meertalige gemeente, waarbinnen het Nederlands, het Fries en het Stadsfries (Liwadders) naast elkaar bestaan. De gemeente Leeuwarden vindt het belangrijk dat deze meertaligheid en de bijbehorende talen en cultuur behouden blijven. Wij voeren al ruim 20 jaar beleid ter bevordering van het gebruik van de Friese taal. Dit beleid bestaat naast wat de provincie Fryslân van oudsher allemaal doet aan het stimuleren en bevorderen van meertaligheid, waarbinnen het Fries een belangrijke positie heeft.

Dit beleidsplan geeft antwoord op de vraag:

Op welke wijze kan de gemeente Leeuwarden als meertalige gemeente de Friese taal en cultuur stimuleren en bevorderen en daarmee voldoen aan de Wet Gebruik Friese Taal en de afspraken met Rijk en provincie?

De gemeente Leeuwarden omarmt al haar inwoners en houdt in haar beleid rekening met alle inwoners, zowel de Nederlandstalige- als de Friestalige.

Uitgangspunten van het beleid

De uitgangspunten die ten grondslag liggen aan het nieuw te formuleren beleid:

- Het Fries is als tweede rijkstaal gelijkwaardig aan het Nederlands.
- Het Fries en het Stadsfries zijn cultuurbezit en hebben emotionele waarde. Dat laten we zien in de samenleving.
- Burgers hebben de vrijheid om in het schriftelijke- en mondelinge verkeer met de gemeente hun taal naar keuze te gebruiken.
- In de communicatie dient de gemeente zoveel mogelijk aan te sluiten bij het taalgebruik van haar inwoners.

Na de vaststelling van dit beleidsplan door het College van b. en w. is het Fries taalbeleid voor de gemeente Leeuwarden geharmoniseerd.

Herindeling

De gemeente Leeuwarden is per 1 januari 2018 samengevoegd met de gemeente Leeuwarderadeel en een gedeelte van de gemeente Littenseradiel. Na een herindeling van gemeenten moet het beleid volgens de herindelingswet op verschillende beleidsterreinen geharmoniseerd worden.

Dat geldt ook voor het Fries Taalbeleid. Dit staat opgenomen in het Europees handvest voor regionale- en minderheidstalen¹ (Artikel 7.1.b.).

De gefuseerde gemeenten gaan verschillend om met het gebruik van het Fries. De gemeenten Leeuwarden en Leeuwarderadeel houden er een nagenoeg gelijk beleid op na. Maar in Littenseradiel wordt beleid t.a.v. het Fries in de praktijk actiever gebruikt. Van een stadsgemeente is de gemeente Leeuwarden de afgelopen jaren ook een plattelandsgemeente geworden. Met het voorliggende beleid houden we rekening met de taalrechten van alle inwoners en sluiten we zoveel mogelijk aan op het taalgebruik van al onze inwoners.

Wet Gebruik Friese Taal

De Wet Gebruik Friese Taal (1 januari 2014) schrijft voor dat de Friese gemeenten taalbeleid en een taalverordening vaststellen. Deze wet is op 1 januari 2014 van kracht geworden. In de wet is de officiële status van het Fries als tweede rijkstaal vastgelegd. Hierin staat dat de inwoners van Fryslân hun eigen taal in het officiële verkeer met overheden en in het rechtsverkeer in onze provincie kunnen hanteren. De gemeente heeft binnen deze wet veel beleidsruimte om het gebruik van de Friese taal te beschermen en te bevorderen. De gemeente is autonoom in de mate waarop zij dit wil doen. Het enige dat hier geldt, is dat de positie van de Friese taal niet mag verslechteren.

Collegeprogramma 2018-2022

In het Collegeprogramma 2018-2022 *Kracht van samen* is het volgende opgenomen over meertaligheid. "We willen het Fries meer zichtbaar maken in onze gemeente. Uitgangspunt voor onze dienstverlening is de taal van de inwoners. Dit geldt ook voor de door ons gesubsidieerde instellingen."

Taalverordening

Volgend uit de Taalnota Frysk is een taalverordening opgesteld in samenwerking met de betrokken afdelingen.

Dit beleidsplan is afgestemd met de voormalige gemeenten Leeuwarderadeel en Littenseradiel.

¹ the respect of the geographical area of each regional or minority language in order to ensure that existing or new administrative divisions do not constitute an obstacle to the promotion of the regional or minority language in question

2. Visie op het Fries in de gemeente Leeuwarden

De gemeente Leeuwarden heeft in de provincie een bijzondere positie. We zijn een stadsgemeente en een plattelandsgemeente. Dit betekent onder meer, dat wij er de afgelopen jaren meer inwoners bij hebben gekregen die het Fries als moedertaal hebben.

Onze gemeente is veelzijdig en biedt voor elk wat wils. Enerzijds de stad waar het bruist van de culturele evenementen en grootse projecten in de openbare ruimte, anderzijds het mooie platteland waar we rust, recreatie en ruimte kunnen vinden.

Na de herindeling met Leeuwarderadeel en een deel van Littenseradiel hebben we er opnieuw inwoners bij gekregen die gewend zijn dat hun gemeente meer in het Fries communiceert dan dat de gemeente Leeuwarden dat doet. De gemeente Leeuwarden houdt hier rekening mee in het nieuw geformuleerde beleid.

Wij geven daarom verenigingen en inwoners de ruimte om met initiatieven en projecten te komen voor het behoud van de Friese taal. Om dergelijke initiatieven te laten slagen, moeten deze van onderop komen.

3. Wettelijke kaders en randvoorwaarden.

Voor Fries taalbeleid zijn de volgende (wettelijke) kaders van toepassing.

Wet gebruik Friese Taal

Vanaf 1 januari 2014 is de Wet gebruik Friese Taal van kracht. In de wet is de officiële status van het Fries als tweede rijkstaal vastgelegd. Hierin staat dat inwoners van Fryslân hun taal in het officiële verkeer met overheden en in het rechtsverkeer in de provincie kunnen gebruiken. Burgers hebben het recht om in de rechtszaal en in het contact met bestuursorganen de taal naar keuze te gebruiken: Nederlands of Fries. Deze wet schrijft voor dat Friese gemeenten voor uitvoering van deze wet Fries taalbeleid en een verordening Fries moeten vaststellen.

Bestuurlijke overeenkomst Fries Taalbeleid

De bestuurlijke overeenkomst Fries Taalbeleid is een overeenkomst over het Fries taalbeleid naar aanleiding van gemeentelijke herindelingen in 2018 tussen Rijk, provincie en de gemeenten het Bildt, Franekeradeel, Leeuwarden, Leeuwarderadeel, Littenseradiel, Menameradiel en Súdwest-Fryslân. In de overeenkomst hebben de gemeenten uitgesproken dat er naar gestreefd wordt, dat het bestaande gebruiksniveau van de Friese taal er als gevolg van de gemeentelijke fusie niet op achteruit gaat. Daarbij rekening houdend met het taalgebruik van alle inwoners van de gemeente Leeuwarden.

Europees Handvest voor regionale talen en talen van minderheden

Dit handvest is door de Nederlandse regering onderschreven en op 1 maart 1998 ingegaan. De doelstellingen van dit handvest zijn onder meer: het stimuleren van het gebruik van de Friese taal in het dagelijkse- en bestuurlijke verkeer, het aanbieden van cursussen Fries aan inwoners en daar waar nodig, het beschermen van de taal.

Europees Kaderverdrag voor de bescherming van nationale minderheden

Het doel van het Europees Kaderverdrag is dat nationale minderheden juridisch erkend worden. Met betrekking tot taal staat het volgende in dit verdrag: Het verdrag regelt voor de erkende nationale minderheden uiteenlopende taalkundige rechten en vrijheden, zoals het recht de eigen naam in de eigen taal te gebruiken, het recht om in het openbaar informatie in de eigen taal te verspreiden en het recht om topografische aanduidingen in de eigen taal te gebruiken.

Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur 2013-2018

Op 22 april 2013 hebben de Minister van Binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties en de gedeputeerde van de provincie Fryslân, de Bestuursafpraak Friese Taal en Cultuur (BFTC) ondertekend. Afspraken in het Europees kaderverdrag en Europees handvest zijn uitgewerkt in deze bestuursafpraak. Hierin staan voor een periode van vijf jaar de afspraken die gemaakt zijn om de Friese Taal te bevorderen op het terrein van onder andere onderwijs, media en cultuur. Eind 2018 ligt er een nieuwe bestuursafpraak.

Financiën en personele capaciteit

De gemeenteraad heeft middelen voor het Fries niet expliciet vastgesteld. Voor de personele inzet is er ca. 0,1 fte beschikbaar. Dat is genoeg voor het beheer van het taalbeleid, maar niet voor het actief ontwikkelen van projecten en initiatieven. De provincie steunt de nieuw te vormen gemeenten beleidsmatig en daar waar mogelijk financieel door ambtelijke inzet en advies.

4. Het gebruik van het Fries in het dagelijks leven

Voor de herindeling had 25% van de inwoners van de gemeente Leeuwarden het Fries als moedertaal, 75% van de inwoners van Littenseradiel en 55% van de inwoners in Leeuwarderadeel. Omdat het aantal inwoners dat vanuit de voormalige gemeente Littenseradiel (3430) en Leeuwarderadeel (10.089) relatief klein is, heeft 28.9% van het aantal inwoners in de nieuw gevormde gemeente Leeuwarden per 1 januari 2018 het Fries als moedertaal.

Aansluiten op het taalgebruik van onze inwoners

Er zijn geen gegevens bekend in welke mate inwoners het Fries ook actief gebruiken. Als men puur kijkt naar de beschikbare cijfers kan men concluderen, dat de Nederlandse taal na de herindeling de boventoon blijft voeren in de gemeente Leeuwarden. Inwoners van Fryslân zijn in de loop van de tijd minder Frieszinnig en meer meertalig geworden. Dat blijkt uit de vierde taalsociologische survey *Taal yn Fryslân: de folgjende generaasje* (2017).

Er deden 3800 Friezen mee aan dit onderzoek. Een groot deel van de Friezen die deelnamen aan het onderzoek rekenen zichzelf zowel tot de Friese- als de Nederlandse taalgroep. Meertaligheid lijkt de norm te zijn en van een echte taalstrijd is geen sprake in de provincie. Een grote meerderheid van de Friestaligen geeft aan positief tegenover beide talen te staan. Het is gebleken dat een grote groep Friestaligen niet doorgaat in het Fries tegen mensen die het niet kunnen verstaan. Het voorkomen van uitsluiting van gesprekspartners is belangrijker dan het gebruik van het Fries.

Uit het onderzoek blijkt dat de beheersing en het gebruik van het Fries op tal van gebieden achteruitgaat. Zo was het aandeel van de huishoudens met Fries als thuistaal in de onderzoeken van de Fryske Akademy uit 1969, 1984 en 1994 meer dan de helft. In 2016 is dat percentage onder de 50% gezakt.

5. Fries in de gemeentelijke organisatie

Het Fries en het Nederlands hebben binnen de gemeentelijke organisatie formeel een gelijkwaardige positie. Dat betekent dat het gebruik van het Nederlands of het Fries op een natuurlijke wijze verloopt. In de mondelinge communicatie functioneren beide talen zonder problemen naast elkaar. Het gebruik van het Nederlands voert wel de boventoon.

Volgend taalgebruik

Binnen de gemeente Leeuwarden geldt de regel: wat in het Fries binnenkomt, moet in het Fries worden beantwoord. In de praktijk komt er weinig schriftelijke communicatie in het Fries binnen. Griffie en organisatie ontvangen jaarlijks minder dan 10 officiële brieven in het Fries. Deze Friese correspondentie komt enkel vanuit het provinciehuis, enkele Friese gemeenten, de Afûk en heel af en toe een inwoner. Op elke afdeling is een ambtenaar beschikbaar die brieven kan vertalen.

Gemeenteraad

In de gemeenteraad en tijdens commissievergaderingen wordt zowel Fries als Nederlands gesproken, waarvan tussen de 5 en 10% in het Fries. Raadvragen worden gesteld in het Nederlands, behalve door de FNP, zij doen alles in het Fries. Besluitenlijsten worden in het Nederlands opgesteld. Ongeveer 3% van de brieven die de Raad jaarlijks binnenkrijgt is Friestalig.

Het college van b. en w.

Beleidsnotities voor het college zijn standaard in het Nederlands geschreven.

Personeel

Bij een sollicitatie is het beheersen van de Friese taal geen onderwerp van gesprek bij medewerkers in de Backoffice. Voor medewerkers in de Front-office (Burgerzaken, Servicemeldpunt) geldt dat zij de Friese taal tenminste passief moeten beheersen. Er is bij de gemeente Leeuwarden altijd personeel beschikbaar dat de Friese taal beheerst en de inwoner in het Fries te woord kan staan. Ambtenaren kunnen kiezen of zij de ambtseid afleggen in het Fries of het Nederlands. Er zijn geen gegevens bekend hoe de verdeling is van de taal waarin de ambtseden worden afgelegd.

6. Fries in de communicatie met inwoners

De gemeente vindt het belangrijk om inwoners op een persoonlijke manier van dienst te zijn. Daarbij is het van belang dat inwoners zich vrij moeten voelen om onze medewerkers in de taal van hun keuze, Nederlands Fries of Stadsfries, aan te spreken. Bij de Frontoffice is er altijd iemand aanwezig die bezoekers in het Fries te woord kan staan.

Huwelijksvoltrekkingen en partnerregistraties kunnen zowel in het Nederlands als het Fries plaatsvinden. Cijfers hierover zijn niet bekend, omdat deze niet worden bijgehouden bij Burgerzaken. Daarnaast is de akte in beide talen verkrijgbaar.

De provincie Fryslân biedt ouders het Taalkado aan om kinderen op speelse wijze met meertaligheid en het Fries in aanraking te brengen. Ouders krijgen het Taalkado als zij in deelnemende gemeenten (alle Friese gemeenten, met uitzondering van de Waddeneilanden en de gemeente Weststellingwerf) geboorteaangifte doen.

Afdeling Communicatie

De afdeling Communicatie publiceert persberichten, advertenties et cetera. uitsluitend in het Nederlands. De helft van de persvoorlichters/ woordvoerders spreekt Fries. De gemeente Leeuwarden heeft een tweetalige website, waarbij bezoekers binnenkomen op de Nederlandse homepage. In totaal is de website in 2016 (1-1-2016 t/m 31-12-2016) ruim 400.000 keer bezocht. Er is ongeveer 4000 keer gezocht naar een Friese pagina (dit was 0.95%).

7. Fries in de openbare ruimte

Zichtbaarheid van de Friese Taal en het Stadsfries in de openbare ruimte kan een belangrijke bijdrage zijn voor de Friese Taal en Cultuur. De komende periode gaat de gemeente Leeuwarden hier in samenwerking met andere partijen mee aan de slag. Uitwerking van de plannen zal in 2018 plaatsvinden.

Sichtberens

In opdracht van de rovincie Fryslân heeft Lân fan Taal² het plan Sichtberens ontwikkeld om het Fries en het Stadsfries zichtbaarder te maken in de gemeente Leeuwarden. Onze meertalige rijkdom laten wij graag (meer) zien in de openbare ruimte. Kunstenaar Marten Winters en ontwerper Aad van Altena hebben een creatieve vorm bedacht om taal tot leven te brengen. Dit gebeurt in samenwerking met het Fysiek Domein van de gemeente Leeuwarden. Doelstelling van dit plan is om meertaligheid op een positieve, speelse en beeldende manier zichtbaar te maken in de openbare ruimte van de gemeente Leeuwarden. De projecten bestaan uit tekstuitingen in de openbare ruimte. De basis voor de tekstuitingen is altijd de Friese taal en de toevoegingen zijn meertalig. De werken hebben meerdere lagen en vormen gezamenlijk een kort verhaal in verschillende talen.

De tekstwerken zijn een onderdeel van de citydressing in het kader van LF2018, maar spelen na 2018 (Legacy) ook nog een rol. De werken zullen begrijpelijk zijn voor een breed publiek, ongeacht leeftijd en de taal die men spreekt. Ze worden geplaatst op locaties in de openbare ruimte waar veel mensen (langs)komen, bijvoorbeeld het station en de binnenstad. De werkwijze kan ook gebruikt worden om plekken die nu bijvoorbeeld in het Nederlands worden aangeduid, Fries en of meertalig te maken (denk bijvoorbeeld aan het Gemeentehuis of het station).

De blauwdruk is ook te gebruiken voor andere uitingen dan in de openbare ruimte, van enveloppen tot bordjes op toiletten, bewegwijzering, route-aanduidingen, informatieborden en benamingen van gebouwen.

Het werkgebied is nu de stad Leeuwarden, maar de werkwijze zal in principe in elk dorp in de gemeente toepasbaar zijn. De tekstuitingen zijn op grote en kleine schaal te realiseren, zowel met grote als met beperkte budgetten.

Culturele Hoofdstad 2018

Naast het plan Sichtberens gaat de gemeente Leeuwarden in 2018 de zichtbaarheid van Leeuwarden als Culturele Hoofdstad 2018 vergroten door met

een (beperkt) budget de stad extra aan te kleden: citydressing. Dit komt bovenop het programma 'outdoor' dat LF2018 uitvoert (vlaggen, billboards, busreclame en beperkt citydressing). Het Fries krijgt hierin een positie.

Voorbeelden hiervan zijn:

- Op alle invalswegen (ook vaarwater) komen borden, gemaakt van boomstammen te hangen met de tekst "Welkom, Welcome, Wolkom".
- Drie spandoeken met een gedeelte van een drietalig gedicht van Tsjêbbe Hettinga (inclusief foto) zijn geplaatst bij de ingang van het Gemeentehuis aan zijde van de het Oldehoofsterkerkhof.

Plaatsnamen

Door de gemeentelijke herindelingen, waarbij Leeuwarden de afgelopen jaren betrokken is geweest, worden er verschillende 'taalregimes' gehanteerd op de plaatsnaamborden. Er is geen aanleiding om dit te veranderen. Zo wordt de stad Leeuwarden tweetalig weergegeven, boven in het Nederlands en daaronder in het Fries. Voor wat betreft de dorpen in de oude gemeente Leeuwarden (Goutum, Hempens, Lekkum, Miedum, Snakkerburen, Swichum, Teerns, Wirdum en Wytgaard) geldt dat de plaatsnamen in het Nederlands (boven) en Fries (onder) worden weergegeven. Of het moet zo zijn dat de plaatsnaam hetzelfde is als in het Fries en in het Nederlands, zoals bij Goutum in het geval is. Dan staat de plaatsnaam er één keer op. Voor de dorpen uit voormalig Boarnsterhim (Warstiens, Warten, Wergea, Eagum, Idaerd, Reduzum, Friens, Grou en Jirnsum) worden de plaatsnamen in het Fries weergegeven.

De namen van de per 1 januari 2018 opgeheven gemeenten Leeuwarderadeel en Littenseradiel komen te vervallen en zijn inmiddels vervangen door gemeente Leeuwarden, zoals is vastgesteld in het 'Herindelingsadvies gemeenten Franekeradeel, het Bildt, Menameradiel, Leeuwarderadeel, Leeuwarden, Littenseradiel, Súdwest-Fryslân', april 2016 (3.3, pagina 61). Daarin staat het volgende vermeldt: 'Deze herindeling geeft geen aanleiding om de gemeentenaam te wijzigen. De gemeente krijgt daarom de naam Leeuwarden'. De plaatsnamen blijven onveranderd. Voor de dorpen Jellum, Bears, Hilaard, Baard, Húns, Leons, Easterlittens, Weidum, Mantgum en Jorwert wordt alleen de Friese benaming gehanteerd en voor de dorpen Stiens, Alde Leie, Britsum, Feinsum, Hijum, Jelsum en Koarnjum staat de Friese benaming boven en de Nederlandse naam er onder.

2 In 2018 is Leeuwarden-Fryslân de Culturele Hoofdstad van Europa, Lân fan taal is daar een belangrijk onderdeel van. Het uitgangspunt van Lân fan taal is: Je taal viert in een vrijstaat. Veel instituten en personen in Friesland en (ver) daarbuiten werken samen om de diversiteit van taal een toekomst te geven. Het doel is om Friesland als publieks- en kenniscentrum voor meertaligheid te positioneren. Lân fan taal is ontstaan uit een samenwerking van Afûk, Explore the North, Fryske Akademy, Gemeente Leeuwarden, Historisch Centrum Leeuwarden, Neushoorn, Omrop Fryslân, provincie Fryslân, Rijksuniversiteit Groningen, Tresoar, Keunstwurk en Tryater.

10

8. Fries in het onderwijs

Twee- of meertaligheid draagt bij aan de intellectuele ontwikkeling. Het geeft kinderen meer taalgevoel en het stimuleert de sociale ontwikkeling. Onderzoek heeft uitgewezen dat de extra inzet op het Engels en het Fries niet ten koste gaat van de beheersing van het Nederlands. De resultaten van zowel het Nederlands als het Fries verbeteren. Ook het Engels heeft voordeel bij de meertalige aanpak (Fryske Akademy 2006).

Voorschoolse periode

De gemeente heeft op het gebied van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) een wettelijke taak, waaronder het ontwikkelen van een doorgaande leerlijn op het gebied van taalontwikkeling. Het Fries is een component van deze leerlijn. Op de peuterspeelzalen en de kinderopvang in de gemeente Leeuwarden wordt het Fries op verschillende manieren gehanteerd. Er zijn in de gemeente Leeuwarden na de herindeling 21 peuteropvanglocaties en 12 kinderdagverblijven tweetalig. De gemeente Leeuwarden stimuleert voorlezen vanaf zeer jonge leeftijd. Ouders krijgen bij de geboorte van hun kind een 'Taaltaak' om te informeren over de voor- en nadelen van meertaligheid en het gebruik van de Friese taal te stimuleren.

Tomke

De gemeente Leeuwarden stimuleert het gebruik van het Fries op de kinderopvang door de Bibliotheek Service Fryslân te subsidiëren voor het Tomke project op de peuterspeelzalen, de kinderopvang en de onderbouw van het primair onderwijs met een bedrag van circa €6000. In de provincie Fryslân is Tomke het belangrijkste programma voor Friestalige taal- en leesbevordering voor kinderen van 2 tot 5 jaar. Het project bestaat onder andere uit:

- voorleesboekjes voor alle kinderen bij peuterspeelzalen, kinderdagverblijven en gastouders;
- informatie en voorlichting over meertaligheid voor ouders en opvoeders;
- activiteiten gericht op het in stand houden en het vergroten van de deskundigheid van peuterspeelzaalleidsters, beleidsmedewerkers en andere professionals;
- het hele jaar tv-uitzendingen van Tomke op Omrop Fryslân TV;
- activiteiten in het kader van de Friese Voorleesweek;
- nieuwe materialen die verspreid worden in bibliotheken en consultatiebureaus.

Het Tomke-materiaal levert een belangrijke bijdrage aan het meertalig grootbrengen van kinderen, zowel op kinderdagverblijven als in de thuissituatie.

Van alle peuterspeelzalen in Friesland doet al meer dan 90% mee aan Tomke. Er wordt op ingezet dat alle organisaties in Friesland die werken met kinderen in de leeftijd van 2 tot 5 jaar mee gaan doen met het Tomke project.

Foarlêzproject

It Frysk amateur Toaniel ontvangt jaarlijks een subsidie van circa €3000 voor het provinciale project Foarlêzen yn it Frysk oan pjutten.

Het doel van dit project is het gebruik van de Friese taal, het Stellingwerfs, het Bildts en andere streektaalen te bevorderen. Het project stimuleert het lezen en voorlezen in die talen. Daarnaast worden de Friese taal en streektaalen gepromoot en wordt meertaligheid bevorderd. Het project levert ook een bijdrage aan het vergroten van de zichtbaarheid van meertaligheid en het Fries in het openbare leven.

Primair Onderwijs

De bestuurlijke verhoudingen tussen gemeente en schoolbesturen zijn sinds 1989 gewijzigd. Daardoor heeft de gemeente geen rechtstreekse inhoudelijke bemoeienis meer met het primair- en voortgezet onderwijs. Ambities op dit gebied zijn daarom niet geformuleerd. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de Onderwijsinspectie en de Provincie. De schoolbesturen van de basisscholen voldoen in z'n algemeenheid aan de wettelijke eisen voor het Fries. Alle scholen geven minimaal 1 uur Fries in het basisonderwijs.

Drietalige scholen

Scholen krijgen het predicaat drietalige school als zij niet alleen de verplichte vakken Nederlands, Fries en Engels geven, maar ook werkvormen en activiteiten aanbieden waarbij de verschillende talen ingezet worden. In Fryslân zijn er 413 basisscholen, waarvan 78 scholen drietalig. Voor de herindeling had de gemeente Leeuwarden 45 basisscholen, waarvan 10 drietalig. Na de herindeling zijn er 6 basisscholen bijgekomen, waarvan 2 drietalig. Na de herindeling heeft de gemeente Leeuwarden 51 basisscholen, waarvan 12 drietalig.

IKC-ontwikkeling, profiel Fries

Een IKC is een doorontwikkelde brede school waarin inhoudelijk en organisatorisch samengewerkt wordt tussen basisonderwijs en kinderopvang (zie plan bijlage 2).

IKC's werken dagelijks in het primaire proces aan de ontwikkeling van kinderen t/m 12 jaar. Aan de IKC's zijn profielen verbonden. Momenteel is de gemeente Leeuwarden in samenwerking met Provincie Fryslân bezig met het ontwikkelen van een Fries profiel. Dit profiel bevat een doorgaande leerlijn Fries met aansprekende en actieve arrangementen op drie niveaus voor integrale kindcentra's.

Het aanbieden van dit Friese Profiel is een mooie kans voor IKC's om de kinderen van de gemeente Leeuwarden een impuls te geven voor extra leer- en ontwikkelingstijd op dit vlak. Een Fries profiel bestaat uit een combinatie van lessen in Friese sport, erfgoed, geschiedenis, musea en gebouwen. Tijdens deze activiteiten wordt er Fries gesproken met de kinderen. De Provincie Fryslân bekostigt de uitwerking van het Friese profiel, waarna er op twee basisscholen in de gemeente een pilot gestart wordt. Na deze periode wordt bepaald of het Friese profiel wordt geïmplementeerd.

Voortgezet onderwijs

De gemeente heeft geen wettelijke taak om het Fries te stimuleren in het voortgezet onderwijs. Ter illustratie: In het voortgezet onderwijs kunnen de leerlingen kiezen voor Fries als keuzevak. In de gemeente Leeuwarden kozen in 2017 ongeveer 26 leerlingen voor Fries als keuzevak. In heel Fryslân zijn dat gemiddeld 83 leerlingen per jaar.

Hoger Onderwijs (Stenden/ NHL)

De Provincie Fryslân subsidieert het lectoraat Fries en Meertaligheid in Onderwijs en Opvoeding. Dit lectoraat is erop gericht om onderwijs en onderzoek naar het gebruik van het Fries te bevorderen.

Volwasseneneducatie

De Afûk ontvangt jaarlijks circa €7.200 aan subsidie voor het geven van cursussen Fries aan de inwoners van de gemeente Leeuwarden. Per jaar maken hier gemiddeld 70 inwoners gebruik van.

9. Fries in Kunst en Cultuur

Cultuur is een belangrijke drager van de Friese identiteit. De gemeente Leeuwarden stimuleert het gebruik van de Friese taal in cultuur op diverse manieren.

De bibliotheek

De bibliotheek heeft een belangrijke functie in het stimuleren van de Friese taal en cultuur. Het goed toegankelijk houden van Friese boeken en andere media voor verschillende doelgroepen is van groot belang, evenals de samenwerking met onderwijs en peuteropvang. Door mee te doen aan de Friese Boekenweek, het vertel- en voorleesfestival en andere leesbevorderingsactiviteiten voor het Fries, laat de bibliotheek dat ook zien.

De bibliotheek heeft een ruime collectie Friese boeken, van streekromans tot poëzie en literatuur, van prentenboek tot boeken voor slechtzienden. Ook Friese DVD's, gesproken boeken en e-boeken zijn beschikbaar. Deze zijn te vinden in een speciaal ingerichte Friese hoek.

Jeugd

Veel kinderen houden van lezen. Meestal zullen dat Nederlandstalige boeken zijn, omdat die op school en thuis voor het grijpen liggen. Om kinderen meer Fries te laten lezen, is het nodig het aanbod

aan Friese kinderboeken in de bibliotheek en de schoolmediatheken toegankelijk te houden en aantrekkelijk te presenteren. De bibliotheek zet zich in samenwerking met andere partijen in om het Friese boek bij de kinderen te stimuleren. Zo biedt de Bibliotheek Service Fryslân (basis) scholen de mogelijkheid om extra Friese Boeken te lenen. Het gaat om de Lês en Read collectie: (basis) scholen kunnen 3x per jaar voor een periode van 8 weken een collectie Friese en Engelse boeken huren.

Er wordt elk jaar in juni een Fries vertel- en voorleesfestival gehouden en gedurende het jaar wordt aangehaakt bij de onderwerpen van het Tomke-project. Met de Ferteltas komen medewerkers van de bibliotheek op de peuterspeelzalen om voor te lezen. Jongeren van 12 jaar en ouder hebben meer met digitale media dan met boeken. Door e-boeken beschikbaar te maken en andere media in het Fries aan te bieden en makkelijk toegankelijk te maken, kan ook deze doelgroep met het Fries worden bereikt.

NB: Op de serviceorganisatie voor de bibliotheken (de BSF) is een domeinspecialist Fries en meertaligheid werkzaam. Samen met alle openbare bibliotheekorganisaties in de provincie worden activiteiten rond het Fries georganiseerd.

Tabel 1: Overzicht bezit en uitleen 2016/2017 gemeente Leeuwarden, zoals dit er na de herindeling met Leeuwarderadeel en Littenseradiel uitziet.

Gemeente	omschrijving	bezit	uitleen 2016	uitleen 2017
Leeuwarden	jeugd	733	2412	2157
	volw	1127	2121	1681
	totaal	1860	4533	3838
Littenseradiel	jeugd	11	23	24
	volw	1	0	0
	totaal	12	23	24
Leeuwarderadeel	jeugd	356	305	357
	volw	74	804	675
	totaal	430	1109	1032
Wisselcollectie *	jeugd	685	573	139
	volw	768	385	64
	totaal	1453	958	203
SBMF 2017 *	jeugd	2080	5182	4418
	volw	3236	4689	3602
	totaal	5316	9871	8070

* Dit is de collectie die ingezet wordt voor dienstverlening in o.a. het Primair Onderwijs, de connectiepunten en verzorgingshuizen in de gemeente.

Volwassenen

Voor ouderen is de bibliotheek een ontmoetingsplek. Met name ouderen komen af op de culturele activiteiten die door de bibliotheek georganiseerd worden, zoals de Friese literaire avonden. Voor mensen met een visuele beperking zijn er gesproken boeken en boeken met grote letters. De bewoners van verzorgingshuizen worden door de bibliotheek voorzien van een steeds wisselend aanbod aan Friese (en Nederlandse) boeken.

Subsidies

Aanvragen voor de regeling subsidie kleine producties cultuur waarbinnen de Friese taal een positie inneemt, hebben de voorkeur ten opzichte van aanvragen van dezelfde kwaliteit die geen relatie hebben met het Fries.

Prijzen

De gemeente Leeuwarden geeft prijzen uit voor literaire werken die, hetzij door de gebruikte taal, hetzij door het gekozen onderwerp een relatie hebben met Friesland.

- De Piter Jelles Prijs voor Letteren wordt eens in de vier jaar beschikbaar gesteld voor alle facetten en genres van en activiteiten op het gebied van de letteren in de Friese- en Nederlandse taal. De prijs kan worden toegekend aan zowel Friestalige- als Nederlandstalige werken, die ofwel door de gebruikte taal, ofwel door het gekozen onderwerp een relatie met Friesland hebben.
- De Rely Jorritsmaprijs bestaat sinds 1954. In zijn testament bepaalde Rely Jorritsma dat er ieder jaar een wedstrijd voor Friese proza en poëzie moet worden georganiseerd om het schrijven in het Fries te stimuleren. Het prijzengeld komt uit de opbrengsten van het Rely Jorritsmafonds. Bij de herindeling is deze prijs door de gemeente Leeuwarden overgenomen van de gemeente Littenseradiel.

Poëzieroute

In de binnenstad liggen 47 poëziestenen. De eerste steen is gelegd in 1993. De eerste poëzietableaus bestonden uit bestaand werk en nieuw geschreven Friestalige- en Nederlandstalige gedichten. Deze zijn afkomstig van schrijvers die in Leeuwarden hebben gewoond of nog woonden. Later werden ook dichters toegevoegd die niet direct een relatie met Leeuwarden hadden. 35 gedichten zijn Nederlandstalig en 13 Friestalig (www.poezieroute.nl).

10. Samenvatting: wat doet Leeuwarden al aan het Fries?

Fries in de gemeentelijke organisatie

- Schriftelijke communicatie die in het Fries binnenkomt, wordt in het Fries beantwoord.
- Op elke afdeling is een ambtenaar aanwezig die brieven kan vertalen naar het Fries.
- Er is bij de Frontoffice altijd personeel beschikbaar dat de Friese taal beheerst en de inwoner in het Fries te woord kan staan.
- Ambtenaren kunnen de ambtseed afleggen in het Fries of het Nederlands.

Fries in communicatie met inwoners

- Huwelijksvoltrekkingen en partnerregistraties kunnen zowel in het Nederlands als in het Fries plaatsvinden. De akte is in beide talen verkrijgbaar.
- Bij geboorteaangifte wordt het gratis Taalkado verstrekt.
- De gemeente Leeuwarden heeft persvoorlichters die Fries spreken.
- Er is een tweetalige website Fries en Nederlands.

Fries in de openbare ruimte

- In opdracht van de Provincie heeft Lân fan Taal het plan Sichtberens ontwikkeld in samenwerking met de Provincie en het Fysiek Domein van de gemeente Leeuwarden om het Fries en het Stadsfries zichtbaarder te maken in de openbare ruimte.
- Naast het plan Sichtberens gaat de gemeente Leeuwarden de zichtbaarheid van Leeuwarden als Culturele Hoofdstad vergroten. De Friese taal krijgt hierbinnen een positie.

Fries in het onderwijs

VVE

- De gemeente Leeuwarden heeft een doorgaande leerlijn ontwikkeld op het gebied van taalontwikkeling. Het Fries heeft hierin een belangrijk aandeel.
- De gemeente Leeuwarden subsidieert het Project Tomke om het Fries op de peuteropvang te stimuleren.
- De gemeente Leeuwarden subsidieert het provinciale project *Foarlêzen yn it Frysk oan pjutten*.

Primair Onderwijs

- IKC: aan de bestaande profielen (sport, cultuur, gezondheid) wordt een profiel Fries toegevoegd. Dit profiel bestaat uit een combinatie van lessen in Friese sport, erfgoed, geschiedenis, musea en gebouwen.

Volwasseneneducatie

- De Afûk ontvangt een subsidie voor het geven van cursussen Fries aan de inwoners van de gemeente Leeuwarden.

Fries in Kunst en Cultuur

De bibliotheek

- Deelname aan de Friese Boekenweek, het vertel- en voorleesfestival en andere leesbevorderingsactiviteiten voor het Fries.
- De bibliotheek heeft een ruime collectie Friese boeken, van streekromans tot poëzie en literatuur, van prentenboek tot duidelijke drukboeken. Ook Friese DVD's, gesproken boeken en e-boeken zijn beschikbaar.
- Op de serviceorganisatie voor de bibliotheken (BSF) is een domeinspecialist Fries en meertaligheid werkzaam. Samen met alle openbare bibliotheekorganisaties in de provincie worden activiteiten rond het Frysk georganiseerd.

Subsidies

- Aanvragen voor de regeling subsidie kleine producties cultuur waarbinnen de Friese taal een positie inneemt, hebben de voorkeur ten opzichte van aanvragen van dezelfde kwaliteit die geen relatie hebben met het Fries.

Prijzen

- De gemeente Leeuwarden looft twee prijzen uit voor literaire werken die hetzij door de gebruikte taal, hetzij door het gekozen onderwerp, een relatie hebben met het Fries of de provincie Fryslân. Het gaat om de Piter Jelles Priis voor letteren en de Rely Jorritsma schrijfwedstrijd.

Poëzieroute

- In de binnenstad van Leeuwarden liggen 47 poëziestenen, waarvan 13 Friestalige gedichten

11. Extra activiteiten de komende jaren

De acties zijn geformuleerd op basis van de volgende argumenten:

1. Taalgebruik inwoners

De gemeente wil zo veel mogelijk aansluiten op het taalgebruik van haar inwoners.

2. Verhogen gebruik Friese taal

De gemeente Leeuwarden geeft invulling aan Europese verdragen en bestuurlijke afspraken inzake de Friese taal en cultuur. Door dit advies over te nemen, geven we bovenop alle acties die er al zijn en die er gepland staan nog een extra impuls aan het gebruik van de Friese taal.

3. Stimuleren gebruik Friese Taal

Het afdwingen van het gebruik van de Friese taal bij medewerkers en inwoners is niet wenselijk. Taal geleidt zich op een natuurlijke manier. We kunnen hoogstens (op vrijwillige basis) gebruik maken van medewerkers en hen stimuleren tot een cursus Fries.

4. Voldoen aan wetgeving

In de Wet gebruik Friese taal staat aangegeven dat een gemeente een Fries taalbeleidsplan en een verordening moet opstellen. Met het vaststellen van dit plan en bijhorende verordening voldoet de gemeente Leeuwarden hieraan.

Extra acties

In de huidige situatie voert de gemeente Leeuwarden actief beleid ten aanzien van het gebruik van het Fries door meer te doen dan is vastgelegd in de Wet gebruik Friese taal. Er kan op een simpele manier nog een extra impuls worden gegeven aan het gebruik van de Friese taal.

Communicatie met inwoners

- Voorwoord van de burgemeester is vanaf 2014 in de gemeentegids tweetalig.
- In het welkomstpakket voor nieuwe inwoners moet standaard aandacht zijn voor het Fries, denk bijvoorbeeld aan de folder van de stichting Afûk. Zij spelen een belangrijke rol in het promoten en het overdragen van de Friese taal en cultuur.

Personeel

- In het personeelsbeleid wordt opgenomen dat nieuwe medewerkers bij de Frontoffice het Fries tenminste passief beheersen met ingang van medio 2018.
- Aanbieden van cursussen Fries voor ambtenaren via het opleidingsprogramma van de gemeente Leeuwarden.
- Biedt op intranet de bestaande applicatie Taalweb aan voor het vertalen van teksten naar het Fries. (website Taalweb)
- Frontoffice medewerkers moeten de Friese taal tenminste passief beheersen, maar bij voorkeur actief. Bezoekers/bellers moeten als zij dit wensen in het Fries te woord kunnen worden gestaan. (bordje Praat mar Frysk)

Onderwijs

- Alle kinderen van alle basisscholen in de gemeente Leeuwarden bezoeken in 2018 Lân Fan Taal.

12. Uitvoeringsmogelijkheden

Er zijn bij de gemeente geen structurele middelen beschikbaar voor het stimuleren en bevorderen van het Fries. Subsidies voor de Afûk (€8558), Tomke (€3200) en de Fryske Akademy (€3045) worden bekostigd uit het onderwijsachterstandenbudget en uit het cultuurbudget.

De gemeente Leeuwarden subsidieert de bibliotheek. Binnen hun algemene opdracht organiseren zij activiteiten ter bevordering van het Fries en hebben zij een grote collectie Friese boeken.

De Provincie gaat een aantal activiteiten bekostigen ter bevordering en ter stimulering van de Friese Taal en Cultuur. Het gaat hier om:

- Ontwikkelen IKC profiel en uitvoering Fries profiel (exakte bedragen nog niet bekend).
- Voor de ontwikkeling en uitvoering van het plan Sichtberens is €240.000,- beschikbaar.
- Er loopt een aanvraag voor een bijdrage van €10.000,- zodat alle schoolgaande kinderen, inclusief peuters een bezoek kunnen brengen aan Lân fan taal.

Gemeente **L**eeuwarden